

PAPER DETAILS

TITLE: KÜRESELLESMENİN SOSYO-POLİTİK ETKİLERİ: ARAP BAHARI

AUTHORS: Sadettin PAKSOY,H Mustafa PAKSOY,Erdal ALANCIOĞLU

PAGES: 2-15

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/70484>

KÜRESELLEŞMENİN SOSYO-POLİTİK ETKİLERİ: ARAP BAHARI

SOCIO-POLITICAL EFFECTS OF GLOBALIZATION: THE ARAB SPRING

Sadettin PAKSOY¹
H. Mustafa PAKSOY²
Erdal ALANCIOĞLU³

Öz

Küreselleşme denildiğinde bu süreç gelişmiş ülkeler kadar gelişmekte olan ülkeleri de kapsamaktadır. Küreselleşme bütün ülkeleri etkilemektedir. Arap devletlerinde de son zamanlarda küreselleşmeden hızlı bir şekilde etkilenmiştir. Arap devletlerinde ilk önemli etkisi ekonomik alanda olmuştur. Finansal küreselleşme ve üretimin küreselleşmesi ile ulusal ekonomiler büyük sermaye hareketlerine açılmıştır. Ancak küresel finansman ve üretimi ulusal sınırlara çekmek için yapılan düzenlemeler bağımsız kalkınma programları yapmayı büyük oranda güçleştirmektedir. Arap ülkelerinde sosyal, siyasi ve ekonomik sorunlar iktidarların dönüşümüne neden olmuş ve toplumsal bilinç halkın ortak hareket etmesini sağlamıştır.

21. yüzyılda Toplumlardaki huzursuzluk, siyasi, iktisadi ve hukuki olarak ilerlemenin önüne geçmektedir. Bu çalışmada, küreselleşmenin de bir sonucu olan Arap Baharı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Sosyo-Politik Etkiler, Arap Baharı

Abstract

The process of globalisation covers not only developed countries but also developing countries. It affects all countries. Arabic countries were impacted fast by globalisation in recent years. The first effect of globalisation on Arabic countries is in economic life. National economies are open to big capital movements because of financial and production globalisation. But, the arrangements to attract international capital and production in national borders make creating independent development programs difficult. Social, political and economic problems in Arabic countries cause the transformation of the governments. Social awareness brought close together the public.

In the 21. Century, the discomfort in communities prevent political, economic and law development. In this study Arab Spring is examined.

Key Words: Globalisation, Socio-Political Effects, Arab Spring

¹ Doç.Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kilis-Türkiye spaksoy@kilis.edu.tr

² Doç.Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kilis-Türkiye hmpaksoy@yahoo.com

³ Öğr.Gör., Harran Üniversitesi Bozova MYO, Şanlıurfa-Türkiye, alancioglu@harran.edu.tr

1. GİRİŞ

Ulusal kültürlerin, ekonomilerin ve sınırların esnekleştiği, hemen hemen her alanda yeni eğilimlerin güç kazandığı günümüz dünyasında, elektronik bilgi iletişimi, biyolojik alanda endüstriyel yeni hammaddeler, yeni enerji sistemleri, uzay teknolojilerindeki yenilikler ve her şeyden önemlisi çevresel alanda yapılan yatırımların yönlendirdiği yeni bir ekonomik yapılanma ortaya çıkmıştır. Bu yeni ekonomik yapılanmanın sonuçları ise; küresel bütünün, kültürel, sosyolojik, ekonomik ve teknolojik alanlarında yaygın bir şekilde yaşanmaktadır. Bu baş döndürücü gelişme ve değişimler özellikle de son yıllarda ki iletişim ve ulaşımdaki gelişmelere paralel olarak yeni arayışlar, anlayışlar ve yaklaşımlar ortaya çıkarmıştır. Bu anlayış ve yaklaşımların en son örneği Arap ülkelerinde yaşandığını görmekteyiz.

18 Aralık 2010'da Tunus'ta başlayan iktidar karşıtı kitlesel gösterilerin, 2011 yılı içerisinde Mısır, Libya, Suriye başta olmak üzere Cezayir, Bahreyn, Ürdün, Yemen ve Lübnan gibi Arap dünyasının başlıca ülkelerinde yol açtığı halk ayaklanmalarına siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler literatüründe Arab Spring (Arap Baharı) adı verilmiştir. Bu diktatör yönetimleri devirmeye yönelik toplumsal halk hareketleri bölgede yeni bir dönemin başlamasına yol açmış görünmektedir.

2. KÜRESELLEŞME VE KÜRESELLEŞMEYİ TETİKLEYEN FAKTÖRLER

Her yönüyle değişim içinde olan insanlar, artık kendi sınırlarına sığmayıp dünyanın her yerinde aynı ekonomik, sosyal ve siyasal refahın olmasını istemektedirler. Bu istekler, bugün "küreselleşme" teriminin halkın dilinde sıkça kullanılmasına yol açmıştır. Küreselleşme, dünya pazarlarına açılma, dünya ile bütünleşme (TÜGİAD, 1992: 78) ya da tüm dünyayı bütünüyle serbest küresel bir pazar olarak görebilmektir (Morden, 1993: 278).

"Küreselleşme", ülkeler arasındaki ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerin daha iyi tanınması, ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması gibi farklı görünen ancak birbirleriyle bağlantılı olguları içerir. Küreselleşme bir anlamda maddi ve manevi değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin uluslararası sınırları aşarak dünya çapında yayılması anlamına gelir. Bu değerler iktisadi nitelikli olabileceği gibi siyasi, sosyal ve kültürel özellikte de olabilir (DPT, 1995: 1; İncekara, 1995: 52). Ayrıca, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin dış ticaret politikaları, mali politikaları ve daha geniş çerçevede iktisat politikalarının ileri derecede birbirlerine bağımlı duruma gelmelerinin anlamı "küreselleşme" olarak tanımlanmaktadır (Lök, 1995: 9). Küreselleşme, bütün bunların sonucu olarak, tüm dünyada benzer davranışlar ve yaşam tarzı sergilemelerine (Paksoy ve Paksoy, 1998: 31), dolayısıyla tek bir küresel kültürün ortaya çıkmasına yol açmıştır (Tutar, 2000: 17).

Küreselleşmeyi yönlendiren faktörler ise şunlardır (Çakır, 1999: 10-23):

- Teknolojinin yaygınlığı,
- İletişim teknolojisi,
- Rekabetin yoğunluğu,
- Tüketicinin bilinçlenmesi,
- Ulaşım teknolojisindeki gelişmeler
- Eğitim seviyesinin yükselmesi,
- Çalışma koşullarının düzelmesi,
- Katılımcı demokrasinin yaygınlaşması,
- Liberal ekonominin yaygın egemenliği
- Turizmin yaygınlaşmasıdır.

Küreselleşmeye doğru giderken 21. Yüzyılı yönlendirecek ana eksenlerden, bir başka deyişle küresel güçlerden söz etmek yararlı olacaktır. Frank Feather adlı yazar, "G Forces" adlı eserinde küresel güçleri dört gruba ayırmaktadır. Bunlar; sosyal güdüleme, teknolojik yenilik, ekonomik modernizasyon ve politik reformasyon ile ilgili küresel güçlerdir (TTSİS, 1992: 38).

Küreselleşme sürecinin başlangıcı ile ilgili bir çok tarihi dönem gösterilmektedir. Bu süreçler içinde en eski olanı, insanların birbiriyle iletişime geçmesinden itibaren küreselleşmenin de başladığı varsayımına dayanır. Çakmaktaşı ticareti yapan Neandertal⁴ insanından beri ticaretin uluslararası bir kimlik taşıdığı ve küreselleşmenin ilk çağlardan bu yana tarih sahnesinde var olduğu varsayımdır (Zengingönül, 2004: 19). Küreselleşme sürecinin başlangıcının farklı tarihlere dayandırılmasına gerekçe sunulan olaylarla birlikte, Sanayi Devrimi'nin bu süreç açısından çok önemli olduğu yadsınamayacak bir durumdur. Çünkü, Sanayi Devrimi bir seri teknolojik yeniliğin üretim alanında kullanılmasının, ekonomik, sosyal, politik ve kültürel alanlara yansımaları kapsayan bir süreç olarak gerçekleşmiştir. James Watt'ın 1765'te buhar makinesini bulması ve onun enerji kaynağı olarak kullanılması, teknolojik açıdan; Adam Smith'in 1776'daki "Milletlerin Serveti" adlı eseri, ekonomi bilimi açısından; 1789 Fransız İhtilali, politik gelişmeler açısından belirleyici dönüm noktaları ve tarihler olmuştur (Erkan, 1994: 3).

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle birlikte iletişim teknolojisinin geliştirdiği imkanlar içinde küreselleşme süreci başlamıştır. Diğer bir ifade ile, bilgi toplumu ile birlikte küreselleşme süreci doğmuştur (Erkan, 1994: 110-111, 191). Fransa Demokratik İşçi Konfederasyonu Uluslararası İlişkiler Milli Sekreteri Jean François Troglic, *"küreselleşme bir gerçektir demekte ve insanların küreselleşmeyi olması gerekli bir ihtiyaç veya bir hayal dünyasında yaşanılmadığının ifadesi şeklinde konuştuklarını"* belirtmektedir. Avrupa'da, Japonya'da ve hatta Amerika'da hızla yayılan ve değişiklik isteyen insanlar için korku, küreselleşmenin bir proje olduğu ve hiç kimsenin

⁴ Neandertal insanı; 200.000 yıldan fazla geçmiş olan ve Avrupa, Yakın Doğu, Orta Asya ve Batı Sibirya topraklarında tarih öncesi yaşamış bir insan ırkı olarak tanımlanmaktadır.

küreselleşmeyi kontrol edemeyeceğidir. Bu insanlara göre küreselleşme, zayıf bir girişim, bilgisayar bytelerini oluşturma, elektroniğe eğilim ve satış grafiklerini ön plana çıkması şeklinde görülmektedir (Walsh, 1997: 30).

Giddens, iletişim devrimi ve bilgi teknolojisinin yaygınlaşmasını küreselleşme süreci ile yakından bağlantılı bulmakta (Zengingönül, 2004: 6), ancak bu süreci ticaret, seyahat ve iletişim olmak üzere üç kaynak beslemektedir. Bu üç kaynak arasında en güçlüsü de iletişimdir (Koç, 1995: 2). Küreselleşmeye doğru giderken 21. Yüzyılı yönlendirecek ana eksenlerden, bir başka deyişle küresel güçlerden söz etmek yararlı olacaktır. Frank Feather adlı yazar, "G Forces" adlı eserinde küresel güçleri dört guruba ayırmaktadır. Bunlar; sosyal güdüleme ile ilgili küresel güçler, teknolojik yenilik ile ilgili küresel güçler, ekonomik modernizasyon ile ilgili küresel güçler ve politik reformasyon ile ilgili küresel güçlerdir (TTSİS, 1992: 38).

Küreselleşmeyi doğrudan sadece ABD ile özdeşleştirmek yanlıştır. Çünkü bu olgunun temelinde kendine özgü olan Batılı yaşam tarzı; ekonomik, bilimsel ve teknolojik açıdan bağımlılık yatmaktadır (Gezgin, 2005: 1-2). Küreselleşmeyi kökenini ihmal ederek yanıltıcı bir şekilde, ne sadece dünyanın Amerikanlaşması olarak görebilir; daha önemlisi, ne de Amerika'nın başlattığı bir süreç olarak anlayabiliriz. Her ne kadar küreselleşmeye ve onun taşıdığı değerlere Amerika'nın önderlik ettiği ve yaygınlık kazandırdığı görülse de; arka-planına, yani kendini besleyen kültürel, ideolojik, teknik ve ekonomik kökenine baktığımızda, bunun Batıda en azından "Aydınlanma" dönemine kadar uzanan bir tarihi ve süreci kapsadığını ifade etmek gerekiyor. Aydınlanma evrenselliği ve ulus-devlet projesi özü itibarıyla Batının kendi deneyimiyle elde ettiği doğruların en azından siyasal olarak dünyanın geri kalanına dayatması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Küreselleşmenin bu dayatma ile ilk defa kendine dünya ölçeğinde maddi bir temel inşa ettiğini; bunun yanında ilkelerini kendinin belirlediği yeni bir hukuku da inşa ederek Batı dışındaki toplumlara kabul ettirerek yaygınlık kazandığını görülmektedir (Arslan, 2002: 2-3).

3. KÜRESELLEŞMENİN BOYUTLARI

3.1. Ekonomik ve Finansal Boyut

Küreselleşme kavramıyla ifade edilen sürecin iki bileşeni bulunmaktadır. Bir tanesi sermaye birikimi süreci ile ilgilidir. Küreselleşme sürecinin ikinci bileşeni ise teknolojik ilerlemelerle ilgilidir. Burada esas olan sermaye dolaşımının serbestleşmesi, hacminin artması, hızlanması, yaygınlaşması ve yeni yatırım araçlarının devreye girmesidir. Küreselleşmenin esas itici gücü budur ve son on yıl boyunca finansal piyasalar ufuklarını daha evvel hiç görülmemiş derecede genişletmişlerdir (Akdiş, 2005: 4-5).

Bu dönem büyük ölçüde; 1970'li yıllarda Bretton Woods sisteminin çökmesi ile birlikte gelişen serbest değişken kur sisteminden, 1980'li yıllarda zirvesini yakalamış olan liberalleşme döneminde hükümetlerin finansal serbestleşmeye de imkan tanımalarından, Bazı daha büyük

ekonomilerin dış ödemeler dengesinde ortaya çıkan yapısal dengesizliklerden ve Üçüncü dünya ülkelerinin borçlanmalarına yardım konusunda banka ve diğer ödünç veren kurumların oldukça istekli olmalarından etkilenmiştir

Örneğin, IMF ve Dünya Bankası gibi borç yönetiminin tek işlevi tekil borçlu ülkelerin mali yükümlülüklerine formel olarak katlanmaya devam etmelerini güvence altına almaktır. Finans mühendisliği ve borç geri ödeme takviminin özenli bir şekilde yeniden yapılandırılması aracılığıyla faizlerin ödenmesi zorlanırken anaparanın geri ödemesi ertelenir, adalet adına borçlar takas edilir ve iflasın eşiğindeki ülkelere borçlarını geri ödeyememe noktasına gelmelerini geçici olarak önlemek üzere eski borçlarının gecikmiş ödemelerini yapabilmeleri için yeni borçlar verilir ve böyle sürüp gider. Verilen krediler ise kapsamlı bir makro ekonomik istikrar programı ve yapısal uyum reformunun benimsenmesi karşılığında veriliyordu. Bu krediler klasik proje kredilerinde olduğu gibi bir yatırım programıyla ilişkili değildi (Chossudovsky, 1999: 59-60). Dolayısıyla alınan para hiçbir şekilde yatırımlara plase edilemiyordu. Reel ekonomiye olumlu bir şey yansıtmıyordu. Ancak ülke kaynaklarının dışarıya akmasına yol açıyordu. Ülke kaynaklarının dışarıya akması ülkedeki yatırımcılar ve girişimciler için kaynakların yok olması demektir. Kaynakların yokluğu veya kıtlığı ise ülke ekonomisinin durağanlaşması ve dolayısıyla gerilemesi sonucunu doğuracaktır. Gelişmekte olan ülke ekonomilerinin ekonomik yapılarına bakıldığında gerçekten hazır lüks tüketime dayalı ithal sanayi ürünlerine önemli ölçüde bağımlı hale geldiği görülmektedir. Gerçek anlamda girişimcilik tarım ve sanayi sektörünün önemli bir gelişme göstermediği halde hizmetler sektörünün önemli ölçüde geliştiği görülmektedir. Bu sonuç aslında az gelişmiş ülke ekonomilerinin ve dolayısıyla girişimcilerin ne ölçüde bu politikalarından etkilendiğini bir ölçüde ortaya koymaktadır. Oysa, ulusal ekonomik sektörlerin küresel rekabette avantaj sağlayan bazı özellikleri vardır. Bunlar (Alpkan, 2005: 11):

- **Üretim Faktörlerinin Durumu:** İnsan Kaynakları, Fiziki Kaynaklar, Bilgi Kaynakları, Sermaye Kaynakları, Altyapı,
- **Talebin Durumu:** Talebin Büyüklüğü, Müşterinin Beklentileri, Müşterilerin Sayısı, Talebin Oluşum Zamanı, Talebin Büyüme Oranı, Talebin Daralması,
- **İlgili ve Destekleyici Endüstrilerin Durumu:** Tedarikçilerin Etkisi, İlgili Endüstrilerin Etkisi, Strateji,
- **Yapı ve Rekabetin Durumu:** Amaç Birliğinin Oluşumu, Ulusal Rekabetin şiddeti,
- **Hükümet Politikalarıdır.**

Küreselleşmenin ekonomik anlamda sonuçlarına bakıldığında üretim, tüketim, yatırım ve ticaret faaliyetlerinin küreselleştiği ve olağanüstü miktarda arttığı görülmektedir. Örneğin, dünya doğrudan yabancı yatırımları stokunun dünya GSMH'sına oranı 1980'li yıllarda %5 iken söz konusu bu oran 1999'da %16'ya çıkmıştır. Gelişmiş ülkeler genel olarak ileri teknoloji kullanılarak sanayi mamulleri üretirken, az gelişmiş ülkeler ara maddeler ve vasıfsız işgücü ile üretilen metaller (giysi, ayakkabı, gıda mamulleri vs.) üretmek ya da gelişmiş ülkelerdeki yüksek teknolojlili mal üretiminin

basit işlemlerinden ibaret faaliyetler (elektronik ürünlerin montajını ve paketlemesini) yapmak durumunda kalmaktadır. Gelişen teknoloji ve büyüyen finans ağları nedeniyle üretim içerisinde hizmetler sektörünün payı büyük artış göstermiştir. Uluslar arası ticarete 1980'li yıllarda görülen gelişmelerin %80'i gelişmiş ülkelerle ilişkilidir. Yine doğrudan yabancı yatırımların büyük bir kısmı yine gelişmiş ülkelerden kaynaklanmakta ve bu ülkelerde son bulduğu belirtilmektedir (Turan ve Aykoç, 2002: 134).

Dünya üzerinde çok sayıda finansal kriz yaşanmıştır. O kadar ki küçüklü büyüklü krizler göz önüne alındığında her 19 ayda bir krizin olduğu anlaşılmaktadır (Akdiş, 2005: 12). İletişim ve bilgisayar teknolojisinde meydana gelen gelişmeler, para, sermaye ve türev piyasalardaki işlem hızını arttırmıştır. Öte yandan, finansal işlemlerin günün 24 saatinde ve ülkeler arasında yapılmasına olanak sağlamıştır. Finansal işlemlerin çok uluslu bir boyut kazanması, ulusal piyasalar üzerinde uluslararası değişkenlerin de rol oynamasına neden olmuştur. Piyasaların küreselleşmesi, krizlerde, krizin yayılması ve fiyat düşüşlerinin hızlanmasına neden olmuştur.

Finansal piyasaların küreselleşmesi, yeni kurum ve kuruluşlara ihtiyaç göstermektedir. bu kuruluşlara örnek olarak, bankalar için basel komitesini, sermaye piyasaları için, uluslar arası sermaye piyasası kurumları teşkilatını vermek mümkündür. Finansal küreselleşme, işletmeler arası birleşme ve satın alma eğilimlerini arttırmaktadır. Aynı şekilde, finansal ürünlerin ticaretindeki geleneksel ve katı kurallar ile yüksek komisyonlar terk edilmektedir. Bunun yerine, piyasaların diğer ülkelere yayılması çalışmaları önem kazanmaktadır (Ceylan, 2005: 4).

3.2. Teknolojik Boyut

Dünya genelinde artan küreselleşme eğilimi ve buna bağlı olarak gelişen rekabet ortamında göz ardı edilemeyecek en önemli faktör kuşkusuz teknoloji olacaktır. Bilimsel çalışmaların uygulamaya konulmasıyla hayatın hemen her alanında etkili olan teknoloji, sanayi devrimi sonrasında önce insanların makineleri yönetmesi anlamındaki mekanizasyon daha sonrada makinelerin makinelerle kontrolü anlamındaki otomasyon yoluyla mal ve hizmet üreten işletmelerde her zaman önemli etkileri beraberinde getirmiştir (Akın, 2005: 10-11).

Teknolojik küreselleşmenin en önemli özelliği, internet ağı ve diğer şebekeler ile fiziki sınırları ortadan kaldırarak, kritik altyapıyı, resmi ve kamu hizmetlerini ve kuruluşlarını, yazılı, görsel, sesli medya kuruluşlarını, Sivil Toplum Örgütlerini, çıkar gruplarını, meslek kuruluşlarını, uluslar arası organizasyonları, endüstri ve ticari kuruluşları, üniversiteleri, teknoloji ve AR-GE kurumlarını, strateji kuruluşlarını ve tüm askeri güç unsurlarını şebekelendirmekte, farklı ve yeni yeteneklerin oluşmasını sağlamasıdır (Bayazıt, 2005: 1).

Bugünün iş dünyasında stratejik değişimin en önemli belirleyicileri olan küreselleşme ve teknolojik yenilik önümüzdeki yıllarda çok daha fazla önem kazanarak etkilerini arttıracaklardır. Küreselleşme, farklı sektörlerde küresel ürünler için son kullanıcılarda benzer talepler oluşturma,

küresel müşterilerin ihtiyaçlarının değiştirme, ölçek ekonomilerini teşvik etme, araştırma ve ürün geliştirme, maliyetleri düşürme gibi farklı şekillerde etkisini göstermektedir. Teknoloji ise bir sektördeki işletmelerin ölçek ekonomilerine ulaşmalarına ve küreselleşmeye odaklanmalarını sağlamaktadır. Küresel işletmeler kabiliyetlerini artırmak için teknolojik yeniliğe bel bağlamaktadır. Yani, teknoloji hem küreselleşmeye bağlı olarak gelişmekte hem de küreselleşmeyi teşvik etmektedir. Küreselleşme ve teknoloji arasındaki ilişki incelendiğinde, günümüzde özellikle bilişim teknolojisi ve telekomünikasyondaki ilerlemelerin küreselleşmeyi önemli ölçüde etkilediği kolayca görülebilir. Bilişim teknolojileri ve telekomünikasyon rekabet ortamını yeniden şekillendirmekte, dünya üzerindeki bireyler ve kurumların çalışma tarzlarını kökten değiştirmektedir. Küresel işletmeler dünya genelindeki ortakları, tedarikçileri ve müşterileriyle doğrudan bağlantı kurabilirler (Akın, 2005: 10-11).

Teknolojik gelişmeler, yeni sektörleri de beraberinde getirmiştir. Örneğin, son yarım yüzyıl içinde yazılım sektörü, gen mühendisliği, doku mühendisliği vb. gibi yeni endüstri alanları ortaya çıkmıştır. Gelişmekte olan ülkelerdeki girişimcilik kültürüyle ortaya çıkan bu yeni sanayi dalları ve iş kolları arasında teknolojik yetersizliklerden dolayı uyumsuzluk gözlenmektedir.

3.3. Siyasal ve Sosyo-Kültürel Boyut

Küreselleşme olgusu ya da global bütünleşme; global entegrasyon ülkeler arasındaki iktisadi ve sosyal ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin inanç ve beklentilerini daha iyi tanınması, ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması gibi farklı görünen ancak birbiriyle bağlantılı olguları içerir. Ulusal sınırların kalktığı, bölgesel bütünleşmelerin görüldüğü, sermayenin vatansızlaştığı ve bilgiye sahip olmanın bir avantaj olduğu bir dönemi yaşanmaktadır. Özellikle 1980'lerde hızlanan bu değişim ekonomik hayatı etkilediği gibi sosyal ve siyasi hayatı da etkilemiştir (Aktürk, 2005: 1).

Küreselleşmenin siyasi ve politik anlamda en büyük etkisi devletlerin yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmasıdır. Küreselleşmeyle birlikte yaygınlaşan neo-liberalizm ve onun gereği olan serbest ticaretin yapılabileceği ortamları yaratacak yasal düzenlemeler ve vergi rejimleri, devletin yeniden yapılandırılmasının temel hedefi olmaktadır. Tüm bu değişiklikleri tam anlamıyla gerçekleştirmeyi reddeden, “ödevini tam anlamıyla yapmayan” ya da kendisi için tanımlanmış çerçevenin dışında beklenmedik bir “gelişme” sağlayan devletler ve vatandaşları ise sistem tarafından dışlanmayı göze almak durumunda kalmaktadırlar. Refah devletinin ve “ulusal kalkınmacı” politikaların doğrudan ve dolaylı olarak ortaya çıkardığı kamu hizmetlerinden ve gereksinim duyduğu kamusal mülkiyet biçimlerinden vazgeçilmesini talep eden küreselleşme, bu bağlamda ulus-devletin merkezi yapısı ve bu merkezi yapının yarattığı sınırlılıklardan da sıkıntı duymaktadır. Nitekim bu sıkıntıyı giderecek yeni “demokratik ” açılımları içeren formüller de, merkezi yapının yarattığı baskıdan yılan tüm kesimleri kapsayacak bir “bütünlük” ve hız içinde sunulmaktadır (Tol-Göktürk, 2002: 3).

Bu küreselleşme çağında, ekonomik çıkar uğruna uluslar bütün olarak ikinci plana itilmektedir ve geleneksel uygarlık ve yaşama biçimleri tek bir ekonomi ve toplum modeline uyma baskısının tehdidi altındadır; ekonomiden kaynaklanan laikleşme tüm halklara ve yerli topluluklara zorla uygulanmaktadır; ekonomik olarak zayıf ülkelerin, güçlü olanlarla adalet ve ortaklık temelinde rekabet etmesine imkan olmadığından, zengin ile fakir arasındaki uçurum büyümektedir, küresel düzeyde yaşanan toplumsal adaletsizliğin, uluslararası şiddetin ana nedenlerinden birisi olduğu daha fazla görmezden gelinemez.

Küreselleşmeyi doğrudan sadece ABD ile özdeşleştirmek yanlıştır. Çünkü bu olgunun temelinde kendine özgü olan Batılı yaşam tarzı; ekonomik, bilimsel ve teknolojik açıdan bağımlılık yatmaktadır (Gezgin, 2005: 1-2). Küreselleşmeyle birlikte dünyanın zengin bölgeleriyle fakir bölgeleri arasındaki uçurum daha da derinleşmiştir. Küreselleşme, gelişmiş ülkelerin halklarına refah düzeyinde artış, daha iyi şartlarda yaşama gibi imkanlar getirirken, gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerde yaşayan insanların yaşam kalitesinde gerileme olmuştur. BM bünyesinde geliştirilen yoksullukla mücadele programlarına rağmen, dünyanın yoksul bölgelerinde, kötü yaşam koşulları, eğitimsizlik, sağlık ve sosyal hizmetlere bütçeden yeterince pay ayrılamaması gibi nedenlerle salgın hastalıklar nüfusu, dolayısıyla bu ülkelerin siyasi istikrarını tehdit eden bir nitelik almıştır (Erhan, 2005: 5-6).

Küreselleşme süreci, sosyolojik ve psikolojik (insan ve toplum) bağlamında ele alındığında, ortaya "küresel kültür" kavramı çıkmaktadır. Küresel kültür, önemli ölçüde Batı kültürünün yaygınlaştırılması ve diğer kültürlerin Batı kültürüne uyumu şeklinde değerlendirilebilir. Ulus-devlet temelinde inşa edilmiş üç önemli unsur olarak kültür, kimlik ve toplumun örgütlenme biçiminin bu çözümlerle beraber; küresellik düzeyinde artık yeni bir kültür, kimlik ve örgütlenme biçiminin inşa edilmesi gerektiği söz konusu olmaktadır. Kültür ve kimlik bağlamında ortaya çıkan ve ciddi sayılması gereken sorunların, küreselleşmenin karşıtliklar üretmekle çözmeye çalıştığını görülmektedir. Yeni kimlik tanımlamalarını dünyada yaygınlaştırmakta olan post-modern felsefe; kültürel görecelik, melezlik, merkezsizlik ve akışkan kimliklerden bahsetmektedir. Bununla beraber "kimlik" ve "öteki" meselesinin; melez kültür, farklı hayat biçimlerinin çoğulculuğundan hem bahsetmek imkânı hem de mecburiyeti oluşmaktadır. Dünyanın, herhangi bir itiraza meydan bırakmadan devamı için, "çok kültürlülük" ya da kültürel "melezlik" önemli sayılmakta; küreselliğin yaptığı kategorileştirmeler kültürle ilgili endişeleri çözenin imkânı olarak görülmektedir (Arslan, 2002: 5).

Küreselleşmenin kültürel yönü, birbirinden farklı, hatta biri ötekine zıt iki ayrı sonuca da işaret etmektedir. Birinci sonuç "mikro milliyetçilik" biçiminde ortaya çıkmıştır. Son örneğini Yugoslavya olayında gördüğümüz, "mikro milliyetçilik" akımları, ulusal devleti aşan ve onu daha küçük parçalar halinde algılayan bir yapıya sahiptir. Küreselleşme, en küçük bir kültürel farklılığı bile vurgulayarak, elektronik medya aracılığı ile bunu tüm dünya kamuoyunun dikkatine sunan, ayrıca siyasal açıdan, kültürel farklılıkların korunması ilkesini demokratik hak ve özgürlükler alanının ayrılmaz bir parçası olarak gören bir anlayışı yaygınlaştırmaktadır. Küreselleşmenin kültürel ayağının ikinci sonucu ise,

özellikle tüketici davranışını etkileyerek, dünya çapında kültürel bir örnekliğin önünü açmış olmasıdır. Küreselleşme olgusunun özellikle ekonomik ayağı, yani uluslararası sermayenin egemenliği, bir yandan "marka cazibesi", öte yandan günlük tüketim alışkanlıklarının denetlenmesi yoluyla, tüm dünyayı benzer davranış kalıpları içine sokmaya yani tek boyutlu bir kültürel kimliğe sahip olmaya doğru zorlamaktadır (Kongar, 1997: 1).

Küreselleşmenin getirdiği sosyo-kültürel etkilerle dünyada tüketim toplumu oluşmuş, bütün toplumların yaşam tarzları benzeşmeye başlamış, İngilizce evrensel dil olarak kullanılır hale gelmiş, inançlar ya umursanmaz olmuş ya da sorgulanmaya başlanmıştır.

Küreselleşme bir süreç, bir olgudur. İyiliği ya da kötülüğü tartışılabilir ama kaçınılmazlığı ortadadır. Bu çerçevede, bütün dünyayı etkileyen bu oluşumun sonuçlarını iyi kestirmek ve ona göre davranmak çağdaşlığın ve güncelliğin bir gerekliliği olarak ortaya çıkmaktadır (Kongar, 1997: 1).

4. ARAP BAHARI COĞRAFYASINDA TOPLUMSAL DİNAMİKLER

Küreselleşme olgusu kimine göre bağımlılığı arttırmaya kimine göre ise entegrasyonun önündeki engelleri kaldırmaya yarayan bir süreç olarak algılanmaktadır. Küreselleşme son yıllarda yeryüzünün "*her alanında yaşanan gelişmeleri*" tanımlamak için kullanılan sihirli bir sözcük haline gelmiştir (Bozkurt, 2000:1). Bu gelişmelerin politik, ekonomik kültürel toplumsal ve teknolojik boyutları olduğu için de küreselleşmenin tanımı kişiden kişiye değişmektedir. Kimilerine göre küreselleşme çok uluslu şirketlerin kullandığı bir propaganda sloganı, kimilerine göre ise dünyanın çehresini değiştiren ulusal sınırları ortadan kaldıran bir süreçtir (Eroğlu ve Albeni, 2002:19). Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan ekonomik, sosyal, kültürel, ekolojik ve teknolojik gelişmeler, toplumların alışkanlıkları, yaşam tarzları ve gereksinimleri üzerinde önemli değişimler meydana getirmiştir. Küreselleşme sürecini de bu bakış açısıyla ekonomik, teknolojik, sosyo-kültürel ve siyasal dünyayı içine alan bağlantılar şeklinde kabul edecek olursak, küreselleşmenin bu değişim ve gelişim süreçleri içerisindeki önemi daha fazla belirgin hale gelecektir.

4.1. Arap Baharı'nın Ortaya Çıkışı

Demokrasinin yayılma ve gelişim göstermesi sürecinde Arap Ortadoğu'su epeyce geç kalmıştır. Bunun temel nedeni, bölgenin genel olarak uzun sayılabilecek bir süre sömürge yönetimi altında kalmasının yanı sıra; aile, klan, mezhep bağlarının Arap toplumlarında çok güçlü olmasıdır. Bu durum otoriter yönetimlere zemin yaratmış ve değişime olan direnci artırmıştır (Orhan, 2011: 22-23). Bunun dışında Arap ülkelerinin dışa kapalı ekonomileri, sanayileşmeleri, çok fazla petrol kaynaklarına sahip olmalarına rağmen hala tarıma dayalı bir altyapının bulunması, bireyciliğin ağır basması demokrasiyi geciktiren ve Arap Baharı'nı başlatan önemli etkenler olmuştur. Bu nedenlerin dışında, ekonomik durumun çok iyi olmaması, yoksulluk, gelir dağılımındaki adaletsizlik, işsizlik gibi nedenlerde Arap Baharı'nı tetikleyen nedenler arasında gösterilebilir (Öztoprak, 2012: 9).

Arap baharının ortaya çıkmasındaki nedenler şu şekilde sıralanabilir:

- **Ekonomik Nedenler:** İşsizlik, enflasyon, zor yaşam koşulları, gıda sıkıntısı.
- **Siyasal Nedenler:** Demokratik olmayan diktatörlük yönetimlerinin varlığı, bireysel özgürlüklerin kısıtlı olması, kötü, baskıcı, usulsüz ve yozlaşmış yönetimlere karşı halk nezdinde gelişen tepki.
- **Kültürel Nedenler:** Küreselleşen dünyada artan iletişim ve ulaşım imkânlarının sonucu olarak halkın, özellikle de Arap gençlerinin sosyal medya üzerinden görüp, haberdar oldukları daha demokratik ülkelere ve toplumlara özenmeleri ve sisteme karşı isyan etmeleri.
- **Uluslararası Nedenler:** Başta ABD olmak üzere Batı dünyasının aktif siyasi desteği, NATO'nun Libya'daki muhalif kuvvetlere Kaddafi güçlerini bombalayarak yaptığı stratejik askeri yardım.

Arap Baharı'nı meydana getiren pek çok neden vardır ancak temel neden Arap rejimlerinin ekonomik iflasıdır. O nedenle seküler, dindar, Müslüman, Hristiyan pek çok siyasi grup birlikte, omuz omuza Arap siyasetini sarsmıştır. Bu farklı grupları bir araya getiren ortak dinamik şudur: Ekonomik başarısızlık. Bu açıdan Arap Baharı, 1979 İran Devrimi gibi dinsel yahut Nasır olayında olduğu gibi ideolojik bir olay değildir. Arap Baharı, sıradan insanların temel meselesi olan yüksek fiyatlar, konut sorunu gibi dinamiklerin temel olarak ortaya çıkardığı bir süreçtir (Bacık, 2011: 17).

Tablo 1: Arap Ülkelerinde Temel Ekonomik Göstergeler

Ülkeler	Yıllar	GSYH (Milyon\$)	Nüfus (Milyon)	Büyüme (%)	İşsizlik Oranı (%)	Enflasyon Oranı (%)
Cezayir	2009	138,119.9	35.0	2,4	10,2	-11,3
	2010	161,979.4	35.5	3,3	11,4	16,2
Mısır	2009	188,984.1	79.7	4,7	9,4	11,2
	2010	218,894.3	81.1	5,1	9,4	10,2
Ürdün	2009	23,820.0	5,9	5,5	12,9	2,8
	2010	26,425.4	6,1	2,3	12,6	8,4
Libya	2009	62,360,4	6,3	2,1	14,6	-32,8
	2010	65,740,4	6,4	3	30	-34,8
Fas	2009	23,820.0	5,9	5,5	9,1	1,5
	2010	26,425.4	6	2,3	9,1	0,6
Suriye	2009	53,934.5	20	6	8,1	-2,8
	2010	59,147.0	20,4	3,2	8,4	6,3
Tunus	2009	43,522.0	10,4	3,1	14,2	3,1
	2010	44,238.2	10,5	3	5	4,6
Yemen	2009	25,130.1	23,3	3,9	14,6	-8,7
	2010	31,042.7	24,1	7,7	35	24,2

Kaynak: www.indexmundi.com, www.worldbank.org

Arap ekonomilerini ekonomik büyüme, işsizlik ve enflasyon açısından 2009-2010 yıllarına ait verimli Tablo 1’de verilmiştir. Bu verilere göre, Arap Baharı yaşayan ülkelerin makro ekonomik göstergelerinin iç açıcı olduğu söylenemez. Özellikle, işsizlik oranları gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında, Arap Baharı yaşayan ülkelerin durumlarının kötü olduğu kolaylıkla söylenebilir. Ancak burada başka bir konunun altını çizmek gerekir. Kalkınmakta olan ülkelerde yüksek faiz-düşük kur uygulamaları nedeniyle enflasyonist baskı olabilir. Nitekim kalkınmakta olan ülkelerde bu siyasetin doğal bir sonucu olarak belirli dönemlerde enflasyon kaçınılmaz olmaktadır. Ancak Arap ülkelerinde görülen enflasyon böyle bir yansıma ile açıklanamaz. Dolayısıyla Arap ekonomileri analiz ederken salt enflasyon ve işsizlik sorunu ile karşı karşıya değiliz. Bu göstergelerin dışında pek çok sorun daha etkili olmaktadır. Kamu kaynaklarının yeterli kullanılması, yolsuzluk gibi pek çok farklı etken daha denklemin içinde bulunmaktadır.

4.2. Arap Baharının Ekonomik Etkileri

Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinde yönetim değişikliklerine yol açan Arap Baharı, siyasi bir akım gözüktü de ekonomik değişim açısından da büyük bir önemi bulunuyor. Uzmanlara göre rejimlerle birlikte ülkelerin ekonomik işleyişleri de değişecek. Sokaktaki halkların demokratik beklentilerinin yanında ekonomik beklentilerinin de olduğunu vurgulayan uzmanlara göre iş dünyasında yeni grupların da yer olacak olması, iş dünyasının çalışma şeklini de ciddi biçimde etkileyecek.

Demokratikleşme Arap dünyasında sadece iç siyasal denklemleri değil aynı zamanda hâlihazırdaki bölgesel güç dengesini de derinden etkileyecek bir süreci başlatmış görünüyor. Bu sebeplerden dolayı ve özellikle küresel ekonominin bu bölgeden sağlanan petrol ve gazı bağımlılığı, yatırımlara ihtiyacı ve global ticaret yolları üzerindeki stratejik coğrafi konumu sebebiyle ABD ve Rusya gibi global siyasi aktörlerin Arap Baharı’nı dikkatlice izledikleri ve Arap ülkeleri içerisindeki siyasal süreçleri yönlendirmeye çalıştıkları görülüyor. Bu bağlamda, Orta Doğu ve Kuzey Afrika’daki İran, Suudi Arabistan gibi bölgesel güçlerin ise kendilerini de etkilenebileceğini gördükleri için bu süreçteki siyasal istikrarsızlığın yayılmasını engellemek ve siyasal dönüşüm sürecini kontrol etmek için özellikle çaba gösterdikleri anlaşıyor (Ulusoy, 2012: 94).

5. SONUÇ

Küreselleşme, sadece ekonomik ve teknolojik etkileri değil, sosyo-politik etkileri olan bir süreci de içine kapsamaktadır. Bu sürecin sosyo-politik etkileri özellikle çeşitli etnik kökenlerden oluşan toplumlarda mikro milliyetçilik akımlarını hızlandırmıştır. Bu anlamda

eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılması ve başta Rusya olmak üzere birçok bağımsız devletlere dönüşmesi örnek olarak verilebilir. Bu hususta, Yugoslavya'nın da dağılarak çeşitli devletlere ayrılması yaşanmış bir başka örnektir.

Öte yandan, başka devletlerin hâkimiyeti altında bulunan dünyanın değişik bölgelerindeki ülkelerde yaşayan farklı etnik kökündeki küçük gruplar da küreselleşme sürecinin özgürlükçü rüzgârı altında hak arayışlarına girdikleri gözlenmektedir. Bu özgürlükçü hak arayışlarının en yeni mücadelesi, Ortadoğu'da yaşanan "Arap Baharı" ile kendini göstermiştir. Tunus, Mısır ve Libya'da diktatörler ortadan kalkmış, ancak bu süreç Suriye'de aradan iki yıldan fazla bir zaman geçmesine rağmen henüz tamamlanmamıştır. Süreç beklenmedik bir şekilde Türkiye-Suriye arasında istenmedik olumsuz gelişmelere neden olmuştur. Dolayısıyla bu sürecin Türkiye ile ilişkilendirilecek boyuta gelmesi de olayların seyrini kestirilemeyecek sonuçları doğurması göz ardı edilmemesi gereken bir durum olabilir.

Şüphesiz, Arap Baharı'nın yaşanmasına yol açan sadece küreselleşme değil, bununla birlikte birçok başka sebepler de vardır. En önemli sebeplerden biride Arap rejimlerinin ekonomik iflasıdır. Bu nedenle, laik, dindar, Müslüman, Hristiyan pek çok siyasi grup birlikte, omuz omuza Arap siyasetine yön vermeye çalışmaktadırlar. Bu farklı grupları bir araya getiren ortak neden, kolaylıkla ülkelerindeki "*Ekonomik başarısızlıktır*" denilebilir.

Kaynakça

- AKDİŞ, Muhammet (2005), "Küreselleşmenin Finansal Piyasalar Üzerindeki Etkileri ve Türkiye Finansal Krizler-Beklentiler", http://www.ceterisparibus.net/arsiv/m_akdis.htm, 16 Mayıs, 2005.
- AKIN, Bahadır (2005), "Rekabetçi Üstünlük ve Teknoloji: Küresel Bir Yaklaşım", http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=266, 18 Mayıs 2005.
- AKTÜRK, Songül (2005), <http://www.isguc.org/songul1.htm>, 17 Mayıs 2005.
- ALPKAN, Lutfihak (2005), "UzgörüÇalışMasının Kavramsal Çerçevesi Ve Yöntemi", Kocaeli Sanayi İçin Teknolojik Uzgörü Raporu, <http://www.gyte.edu.tr/d/02%20Metodoloji.pdf>, 18 Mayıs 2005.
- ARSLAN, Abdurrahman (2002), "Küreselleşme: Kuşatma Altındaki Dünya", Köprü Üç Aylık Fikir Dergisi, Sayı: 77, <http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=38> (26 Temmuz 2007).
- BACIK, G. (2011), "Arap Baharı'ndan Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın Geleceğine Bakmak" Müsiad Çerçeve Dergisi, 57, 16-22, <<http://www.musiad.org.tr/detayArYay.aspx?id=352>>, 13.08.2012.
- BAYAZIT, Hüseyin (2005), "Teknolojik Küreselleşmenin Güvenlik ve Strateji Alanındaki Gelişmelere, Uluslar Arası Güvenlik ve Strateji Kuruluşlarının İşlevine ve Yapılanmasına Etkisi", <http://www.harpak.tsk.mil.tr/duyurular/SEMPOZYUM/02%20Sn%20Huseyin%20BAYAZIT.doc>, 17 Mayıs 2005.

- BOZKURT, V. (2000), Küreselleşme: Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar, İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 2(1), 1-12.
- CEYLAN, Ali (2005), "Finans Bilimi Nereye Gidiyor?", <http://www.finansbilimplatformu.com/fyorum/fyorum1201.htm>, 13 Mayıs 2005.
- CHOSSUDOVSKY, Michel (1999), Yoksulluğun Küreselleşmesi, IMF ve Dünya Bankası Reformlarının İçyüzü, Çeviren: Neşenur Domaniç, Sezai Ekinci Matbaası, İstanbul.
- ÇAKIR, Ahmet (1999), Küreselleşme Eksenli Yönetim Stratejileri, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli.
- DPT (1995), Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler, VII. BYKP Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No: DPT: 2375- ÖİK: 440, Ankara.
- ERHAN, Çağrı (2005), "Küreselleşme Döneminin Tehditleriyle Mücadele", <http://www.terror.gen.tr/turkce/makaleler/kuresellesme.html> (17 Mayıs 2005).
- ERKAN, Hüsnü (1994), Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişim, 2. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, G.Y. No: 326, İzmir: Doğu Matbaacılık ve Tic. Ltd. Şti., 1994.
- EROĞLU, Ö. ve Albeni, M. (2002), Küreselleşme, Ekonomik Krizler ve Türkiye, Bilim Kitabevi Isparta.
- GEZGİN, Suat (2005), "Küresel Tehdit Olarak Terör Olgusu", <http://www.istanbul.edu.tr/iletim/71/haberler/y1.htm>, 17 Mayıs 2005.
- İNCEKARA, Ahmet (1995), Globalleşme ve Bölgeselleşme Sürecinde Nafta ve Etkileri, İTO Yayını, İstanbul.
- LÖK, Hasan (1995), Avrupa Birliği'ne Entegrasyonda Türk Turizm Sektörünün Rekabet Şansını Arttırıcı Yeni Teşvik Politikaları, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası A.O., İstanbul.
- KOÇ, Ahmet N. (1995), "Globalleşme Kaynakları ve Etkileri", Türkiye'nin Geleceğine Dönük Ekonomik Stratejiler, KSÜ Rektörlüğü Konferansı, K.Maraş.
- KONGAR, Emre (1997), "Küreselleşme ve Kültürel Farklılıklar Çerçevesinde Ulusal Kültür", http://www.kongar.org/makaleler/mak_ku.php (27 Temmuz 2007).
- MORDEN, Tony (1993), Business Strategy and Planning, McGraw-Hill, UK.
- Orhan, O. (2011), "Arap Baharı ve Türkiye" Müsiad Çerçeve Dergisi, 57, 22-28. <<http://www.musiad.org.tr/detayArYay.aspx?id=352>>, 13.08.2012.
- Öztoprak, P. (2012), "Ortadoğu'nun Demokratikleşme Süreci ve Türkiye", Akademik Analiz, Yıl 1, sayı 4, 9-14, <<http://akademikperspektif.com/2012/02/28/akademik-analiz-dergisi-mart-2012-sayisi-arap-bahari-orta-dogu-ve-turkiye/>>, 13.08.2012.
- PAKSOY, H. Mustafa ve Sadettin PAKSOY (1998), "21. Yüzyıl: Küreselleşme Çağı ve Yönetici Açısından Bir Değerlendirme", Türk-Koop Ekin Dergisi, Tarım Kredi Kooperatifleri Yayın Organı, Yıl: 2, Sayı: 4.
- Ulusoy, K.(2012), "Milli İslam Üniversitesi Batı Asya Çalışmaları Merkezi "ArapBaharı: Bölge ve Hindistan", Ortadoğu Analiz, Nisan 2012 - Cilt: 4 - Sayı:40. www.orsam.org.tr/tr/Uploads/Yazilar/2012411_konferans.pdf, 14.08.2012.
- TOL-GÖKTÜRK, Eren D. (2002), "Küreselleşme, Yeni Uluslararası Akımlar ve Uluslararası İlişkiler Disiplinine Etkileri", ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü Tarafından Düzenlenen Uluslararası Konferans, Ankara.
- TTSİS (1992), "Kendinizi 21'nci Yüzyıldaki İşletme Yönetimine Hazırlıyor musunuz?", Tekstil, TTSİS Aylık Dergisi, Sayı:167, İstanbul.
- TURAN, Sibel ve Emre AYKOÇ (2002), "Küreselleşme: Dünü, Bugünü, Yarını", Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Dergisi C Serisi, Cilt:2, No:1.

TUTAR, Hasan (2000), Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi, Hayat Yayınları No: 83, İstanbul.

TÜGİAD (1992), Global Rekabet Ortamı Karşısında Yeni Bir Sanayileşme Modeli, Türkiye Genç İşadamları Derneği Yayınları, İstanbul.

WALSH, James (1997) “One World Divided”, Time Dergisi, July 7,

www.indexmundi.com, www.worldbank.org, 16.08.2012.

www.worldbank.org>, 16.08.2012.

ZENGİNGÖNÜL, Oğul (2004), Küreselleşme (Yoksulluk, Gelişmişlik ve İşgücü Piyasaları Ekseninde), Ankara: Adres Yayınları:1,